

REDACTIE RENUS
Geregracht 50
2311 PB LEIDEN

TPG Post

Port betaald
Port payé
Pays-Bas

DRUKWERK

RENUS

Mededelingen van de AWN

AWN - afdeling Rijnstreek
GEREGRACHT 50
2311 PB LEIDEN.

2005 - NUMMER 1

- Agenda ALV
- Jaarverslagen
- Lezingen

Renus is een uitgave van de afdeling Rijnstreek van de Archeologische Werkgemeenschap voor Nederland (A.W.N.) en verschijnt tenminste tweemaal per jaar. Oplage ca. 220 stuks. Redactie: P.J.M. de Baar.

Gegevens uit *Renus* mogen worden overgenomen, mits met voldoende bronvermelding, en er een kopie van het artikel, waarin gegevens uit *Renus* werden verwerkt, aan de redactie wordt gestuurd.

+++++

Vondstmeldingen

Als u iets gevonden heeft, waarvan u denkt dat het van belang kan zijn, of als u weet dat anderen vondsten hebben gedaan, belt u dan a.u.b. met een van de volgende mensen:

Dick van der Kooij, Welterdreef 93, 2253 LJ Voorschoten, tel. 071-5764072
 Leo den Hollander, Coornhertstraat 55, 2332 AP Leiden, tel. 071-5312172
 Suus Sprey, Burg. Visserpark 14, 2405 GR Alphen a/d Rijn, tel. 0172-494986
 Ook houden wij ons aanbevolen voor melding van plaatsen waar graafwerkzaamheden plaats (gaan) vinden. Help mee het bodemarchief te redden: een kleine vondst kan het begin van iets belangrijks zijn!

Meehelpen met de opgravingen?

Heeft u belangstelling om actief deel te nemen aan het veldwerk, dan kunt u bij bovengenoemde personen vernemen welke projecten in uitvoering zijn of binnenkort zullen komen en voor de preciese gegevens over plaats en tijd. Met nadruk wordt erop gewezen, dat ervaring absoluut niet vereist is.

Restaureren, tekenen en vondstverwerking

Deze werkzaamheden vinden plaats in onze werkruimte, Geregracht 50 te Leiden, elke maandag (behoudens als er een feestdag of lezing is).

Opgave nieuwe leden

Nieuwe leden kunnen zich aanmelden bij het Bureau AWN, Herengracht 474, 1017 CA Amsterdam. Het basislidmaatschap kost € 36,50 per jaar. Leden ontvangen zesmaal per jaar het tijdschrift *Westerheem*. Nieuwe leden worden persoonlijk uitgenodigd voor een eerste kennismaking met de afdeling.

UITNODIGING VOOR HET BIJWONEN VAN DE ALGEMENE LEDENVERGADERING VAN DE AWN AFDELING RIJNSTREEK MAANDAG 21 FEBRUARI 2005

Plaats: Gemeentearchief Leiden, ingang Boisotkade 2A, aanvang 19.30 uur.

Agenda:

1. Opening
2. Vaststelling agenda
3. Ingekomen/uitgegane stukken
4. Notulen van de Algemene Ledenvergadering van 17 mei 2004 (zie hieronder)
5. Jaarverslagen (zie elders in deze *Renus*)
6. Verslag van de kascontrolecommissie
7. Benoeming kascontrolecommissie
8. Financiën (jaarrekening 2004 en begroting 2005 circuleren door de zaal)
9. Bestuursamenstelling
 Piet de Baar treedt na een eerste termijn van 4 jaar statutair af als bestuurslid en is herkiesbaar voor een tweede termijn. Tegenkandidaten voor deze functie kunnen tot zeven dagen voor de verkiezingsdatum gesteld worden, schriftelijk ondersteund door tenminste tien leden. Naar de letter van het Huishoudelijk Reglement (art. 3.2.3) wordt van de kandidaat een geschreven verklaring gevraagd, waarin deze zijn bereidheid toont, zitting te willen nemen in het bestuur van de afdeling.
10. Wat verder ter tafel komt
11. Rondvraag
12. Sluiting

Na afloop zal een koffiepauze worden ingelast, waarna om 20:00 uur ons lid Pierre van Grinsven een lezing zal houden over 'Opgravingen te Koudekerk aan den Rijn'. Spreker is al geruime tijd bezig met het uitwerken van een in 1978/79 door de ROB verrichte (nood)opgraving in Koudekerk-Lagewaard, die nooit volgens de regels is afgerond. Aan de hand van de vondsten, opmetingen, rapportages en andere aantekeningen wordt nu alsnog een aan de eisen voldoende eindrapportage gemaakt en gepubliceerd. Hierbij is ook Menno Dijkstra betrokken als deskundige op het gebied van vroeg-middeleeuws aardewerk. In ons werkgebied is heel veel Romeins materiaal opgegraven, en ook uit de hoge Middeleeuwen en later is er geen gebrek aan vondsten, maar laat-Romeins, Merovingisch, Karolingisch en ander aardewerk e.d. uit de "duistere" eeuwen is zeldzaam. Vandaar dat het geen betoog behoeft dat alles wat gevonden wordt, onze kennis flink verrijkt. Het is dan ook prachtig dat wij uit de eerste hand van deze vondsten en hun achtergrond zullen horen en zien!

Notulen van de Algemene Ledenvergadering van de AWN-Afdeling Rijnstreek, gehouden op maandag 17 mei 2004.

Aanwezig: 9 leden en 4 bestuursleden.

1. Opening:

De voorzitter opent de vergadering om 19.33 uur.

1a. Vaststelling agenda:

Behalve dit punt zelf, worden er geen wijzigingen in de agenda aangebracht.

2. Ingekomen/uitgegane stukken:

Er zijn geen ingekomen stukken van belang, slechts de aanmelding van een nieuw lid en enkele adreswijzigingen.

3. Notulen van de ALV van 19 mei 2003:

Naar aanleiding van punt 3 op pag. 4 wordt aan het bestuur gevraagd of het beloofde verslag van dhr. Oud over de 'muur' onder het strand van Katwijk nog is binnengekomen. Dit is na een jaar nog niet gearriveerd en het is de vraag of het nog zal komen.

Op pag. 5 punt 9 staat dat volgens de voorzitter de positie van de amateur-archeologie 'redelijk waardeloos' is. Dit moet worden veranderd in 'nogal moeilijk'.

4. Jaarverslagen:

Op pag. 8 het woord 'achterblijven' vervangen worden door 'achterwege blijven'. Ten aanzien van het archeologisch veldwerk kan nog vermeld worden dat wordt gewerkt aan een overzicht van de activiteiten op gemeente en jaar, mede aan de hand van de jaaroverzichten.

5. Verslag van de kascontrolecommissie:

De kascommissie bestaat dit jaar uit Ab van Grol en Hans Postma. Beide heren delen mede dat ze geen onregelmatigheden hebben vastgesteld. De ledenvergadering verleent daarop het bestuur décharge.

6. Benoeming kascontrolecommissie:

In de nieuwe kascontrolecommissie worden benoemd Hans Postma en Pierre van Grinsven.

7. Financiën (jaarrekening 2003 en begroting 2004):

De penningmeester geeft een korte toelichting: Het bedrag dat is bestemd voor de uitwerking van de opgraving Koudekerk-Lagewaardse Polder is niet opgenomen in het eigen vermogen. Het onderhoud van het gebouw is duurder geworden door een duurder verzekering, alsmede de onroerendzaakbelasting. Het minder opgraven heeft een negatief effect, omdat een deel van de inkomsten wegvalt. Het nadelig saldo op de begroting voor 2004 bestaat deels uit afschrijvingen. We teren dus opnieuw in op ons eigen vermogen.

Carol van Driel-Murray oppert om een deel van de uitwerkingskosten ten goede te laten komen aan de kosten van het gebouw. De penningmeester meldt dat reeds 7% van de uitwerkingskosten voor het gebouw bestemd is, maar dat we dan nog niet goed uitkomen. Met hogere kosten voor vaste aansluitingen en een afnemend eigen vermogen moeten we voorzichtig zijn.

Kortom: in subsidieaanvragen zullen meer overheadkosten moeten worden ingebouwd. Uitgezocht zal worden wat wenselijk en redelijk is. Belangrijk bij de subsidies is dat afspraken centraal worden bijgehouden.

Dik Parlevliet hoopt dat de uitwerking van de opgraving Katwijk-Rijnstraat nog wat subsidie oplevert.

8. Bestuursamenstelling:

Dit jaar treedt Leo den Hollander statutair af als penningmeester, omdat hij er twee termijnen van vier jaar heeft opzitten. Leo meldt het werk de afgelopen acht jaar met plezier te hebben gedaan. Na een dankwoord van de voorzitter en een welgemeend applaus ontvangt Leo een aantal boeken over Breughel, Hieronymus Bosch en het Hollands Classicisme. Op de valreep meldt Leo nog dat ondanks zijn bedenkingen tegen het Deventer-systeem, hij zijn kennis niet wil onthouden aan anderen en zijn aardewerktekeningen wil gaan omzetten in dit systeem.

Hierna stelt het bestuur voor om Henk Hegeman aan te stellen als nieuwe penningmeester. Er zijn geen tegenkandidaten. Met applaus uit de zaal is de benoeming een feit en Henk stelt zich nader voor.

9. Wat verder ter tafel komt:

De voorzitter zet in met zijn vorig jaar begonnen traditie van een korte 'jaarrede': Naar aanleiding van de in *Westerheem* gepubliceerde stukken over het zoeken naar de grenzen van de wet, stelt de voorzitter dat ook al doen we opgravingen ter grootte van postzegels, we het vertrouwen genieten van de instanties. Er zijn dus perspectieven. Ons bestaan heeft zin.

Verder meldt het bestuur dat het overweegt om de jaarlijkse ledenvergadering van de afdeling te verplaatsen van mei naar het eerste kwartaal van het jaar. Hierover wordt gedacht omdat dit beter uitkomt bij het verstrekken van jaarverslagen bij het afhandelen van subsidies en bovendien is het jaar waarvoor de begroting geldt dan niet al bijna half voorbij. De gelegenheid zal tevens worden benut het Huishoudelijk Reglement na te lopen op verdere aanpassingen. In het najaar zal voorafgaande aan de lezing een extra afdelingsledenvergadering worden gehouden met deze wijziging van het Huishoudelijk Reglement als enig agendapunt.

10. Rondvraag:

Er wordt gevraagd of Arnold Verkuylen nog aan het verenigingswerk deelneemt. Hij is nog wel lid, maar voelt zich niet meer zo aangesproken door de vaste activiteiten. De voorzitter zal zijn best doen hem daar weer bij te betrekken.

Ten aanzien van de aanschaf van een computer wordt eerst gestreefd naar het bemachtigen van een tweedehands exemplaar.

De kratten in het droogrek dienen vernieuwd te worden. Menno zal kijken of er nog iets tweedehands is te verwerven en wat eventuele nieuwe aanschaf gaat kosten.

11. Sluiting:

De voorzitter sluit de vergadering om 20.42 uur.

Menno Dijkstra, secretaris

Notulen van de tussentijdse Algemene Ledenvergadering van de AWN-Afdeling Rijnstreek, gehouden op maandag 25 oktober 2004.

Aanwezig: 13 leden en 4 bestuursleden.

1. Opening:

De voorzitter opent de vergadering om 20.10 uur.

2. Bespreking en vaststelling Huishoudelijk Reglement (HR), zie Renus 2004/3:

T.a.v. punt 4.2 vraagt Leo den Hollander waarom is gekozen voor 1 april als uiterste datum waarop de afdelingsjaarvergadering gehouden zal worden. Dit verschilt toch niet zoveel van 1 mei? Het bestuur legt uit dat het altijd zal streven naar een vergadering in februari, maar dat in het geval van overmacht kan worden uitgeweken naar de maand maart. Daarom is in het reglement de einddatum van 1 april aangehouden.

T.a.v. punt 3.3.1 wordt gevraagd of er niet teveel functies in één hand liggen. Dit wordt niet beaamd door het bestuur. Alleen de voorzitter is tevens coördinator lezingen en Piet de Baar is als lid van het bestuur tevens redacteur van de *Renus*. De vier bestuursleden voelen zich niet overwerkt.

Dick van der Kooij vraagt of er nog een opmerking in het HR moet komen over de zitting van beroepsarcheologen in het bestuur. Nee, aangezien dit in de toekomst weer kan veranderen. Het zijn van beroepsarcheoloog moet geen voorwaarde zijn om bestuurslid te kunnen worden.

3. Rondvraag:

Piet de Baar bedankt Dick van der Kooij, Remco Orizand en anderen voor het opruimen en lichtelijk schoonmaken van de werkruimte voorafgaande aan de regiovergadering op 12 oktober j.l. Om het schoonmaken niet iedere keer weer op dezelfde schouders van de vaste kern op de werkavonden en -dagen te laten neerkomen, heeft het bestuur besloten een schoonmaak-rooster op te stellen. Het is bekend dat corvéeroosters niet altijd werken, maar dan hebben we tenminste een stok achter de deur. Het voorstel wordt aanvaard.

Dick van der Kooij wijst erop dat onze tweede lezing in het najaar (29 oktober) samenvalt met een lezing voor de Vereniging Oud Leiden van stadsarcheologe C. Brandenburgh over de opgravingen te Roomburg. De voorzitter meldt dat hem dit eveneens ter ore is gekomen. Helaas is dit soort zaken moeilijk te voorkomen.

De voorzitter meldt verder dat hij met de hoofdredactie van *Westerheem* heeft afgesproken dat het eindnummer van 2005 weer een themanummer voor onze afdeling wordt. Vier artikelen staan op stapel en twee nieuwe zijn nog in bewerking, over Romeins Bodegraven en Alphen-Swanendrift. Er zullen wat extra pagina's gebruikt mogen worden.

Suus Sprey heeft behoefte aan een exemplaar van de wenken voor auteurs voor *Westerheem*. De voorzitter zal hiervoor zorgen.

4. Sluiting:

De voorzitter sluit de vergadering om 20.30 uur.

Menno Dijkstra, secretaris

Bestuurlijk jaarverslag AWN-afdeling Rijnstreek over 2004

Bestuur

Het bestuur kende dit jaar de volgende samenstelling:	dienstjaren:
Dé Steures, voorzitter/coördinator lezingen	7 (v.a. 1998)
Menno Dijkstra, secretaris	7 (v.a. 1998)
Henk Hegeman, penningmeester	1 (v.a. 1996 2004)
Piet de Baar, lid/redactie <i>Renus</i>	4 (v.a. 2001)

Algemeen

In 2004 heeft het bestuur buiten de ALV driemaal vergaderd, zoals altijd in de werkruimte aan de Geregracht. Een van de eerste taken die we op ons moesten nemen, was het vinden van een vervanging voor de welhaast onvervangbare penningmeester Leo den Hollander, die er na acht trouw dienstjaren een punt achter moest zetten. Gelukkig vonden we een goede kandidaat in Henk Hegeman, die door zijn beroep als projectleider bij de Rijksgebouwendienst met centjes weet om te gaan. Hij is gelijk voortvarend van start gegaan door onze rekening om te zetten in een zakelijke rekening met internetmogelijkheden. In geval van nood fungeert Piet de Baar als tweede gemachtigde.

Een ander punt was het regelen van een computer. Voor een toegankelijke en efficiënte vondstadministratie is een computer vandaag de dag onontbeerlijk. We hadden via via twee computers op de kop getikt, maar die bleken eigenlijk alweer

nutteloos doordat ze te verouderd waren. Met het laatstverworven exemplaar kunnen we voorlopig uit de voeten. Intussen is er een voorstel, geïnitieerd door Pierre van Grinsven, om ons definitief het digitale tijdperk in te leiden door de aanschaf van een goede computer met scanner en programmatuur voor de uitwerking van onze activiteiten, zoals *Access*, *Illustrator* en *Mapinfo*. Hiervoor zal geprobeerd worden subsidie aan te vragen.

Digitaal is ook het besluit om mee te doen met de *Geschiedenisbank Zuid-Holland*, waar onze afdeling een eigen webpagina heeft (zie www.geschiedenisbank-zh.nl). Dit biedt ons de mogelijkheid om vijf pagina's te beheren, zonder de lasten van het in de lucht houden van de website. Als 'webmasters' fungeren Pierre van Grinsven en Menno Dijkstra. Door onderdeel uit te maken van de provinciale geschiedenisbank hopen we dat verwante instellingen en personen ons sneller weten te vinden. Op de landelijke AWN-website, waar we al een algemene pagina hebben, zal bovendien een link naar onze eigen pagina komen te staan.

Dit jaar is tevens een begin gemaakt met het inventariseren van al onze activiteiten van de afgelopen jaren, om ze zo systematisch tot archis-meldingen te kunnen maken. Alleen al tussen 1998 en 2003 waren dit er 122, lopend van waarneming zonder resultaat tot opgraving! Door het bestuur is daarnaast de intentie uitgesproken in te willen gaan op het aanbod van de provincie om in te huizen in het toekomstige Provinciaal Archeologisch Centrum, al dient er natuurlijk allengs meer duidelijkheid te komen over de precieze invulling van de te verwachten tegenprestaties (zie hierover *Remus* 2004/1). Wel zullen, naarmate de invulling van de plannen meer vorm krijgt, nadere afspraken over de wederzijdse rechten en plichten vastgelegd moeten worden, uitmondend in een formele overeenkomst. Een eerste stap in de intensieve samenwerking is de uitnodiging van de provincie met twee mensen zitting te nemen in een bouwcommissie, die de verbouwingsplannen verder uitwerkt. Suus Sprey en Henk Hegeman, respectievelijk veldwerkcoördinatrice en penningmeester van onze afdeling, zijn bereid gevonden hierin zitting te nemen.

In september is een verkennend gesprek gevoerd met dhr. G. Maas Geesteranus van het Cultuurhistorisch Genootschap van de Duin- en Bollenstreek. Het onderwerp betrof de mogelijkheden van samenwerking met de cultuurhistorische verenigingen uit de voornoemde regio, in de vorm van het delen van AWN-kennis met kleine, nog op te zetten werkgroepjes archeologie. Deze zouden zich dan kunnen richten op het in de gaten houden van bouw- en bestemmingsplannen. Voorheen probeerden we als afdeling Rijnstreek in elke gemeente iemand te hebben die dit deed, maar dit is sterk afhankelijk van persoonlijk enthousiasme en de spreiding van onze leden. Wij juichen dit nieuwe initiatief toe en hopen dat dit tot iets gunstigs kan leiden.

Een laatste punt dat binnen het bestuur onderwerp van discussie vormde, is het plan van het hoofdbestuur tot een geleidelijke 'provincialisering' van de afdelingen. Onze

mening is dat bij het proces van provincialisering rekening gehouden moet worden met de bevolkingsdichtheid. In de randstadprovincies zal men naar verwachting toch minder moeite hebben met het vinden van een actief kader dan in Noord, Oost en Zuid-Nederland. Het hebben van één bestuur voor bijvoorbeeld Zuid-Holland hoeft niet automatisch voordeliger te zijn. Er zal veel afstemming plaats moeten vinden tussen een provinciaal afdelingsbestuur en de door de hele provincie verspreide werkgroepen. Ook bij het aanvragen van onder meer provinciale subsidies is men toch afhankelijk van lokale kennis over het desbetreffende project. Kortom, een provinciaal bestuur zal misschien zwaarder belast zijn dan een kleiner afdelingsbestuur.

Op 12 oktober was onze afdeling de gastheer voor de jaarlijkse vergadering van regio 3, waaraan naast een lid van het hoofdbestuur werd deelgenomen door bestuursleden van de afdelingen 6, 7, 8, 9 en 11. De belangrijkste onderwerpen die aan de orde kwamen, waren het wel of niet opheffen van de afdeling *De Nieuwe Maas*, de plannen tot 'provincialisering' van de afdelingen en de rol van de amateur-archeologie in het nieuwe bestel. Jammergenoeg was niemand van het bestuur in staat om aanwezig te zijn bij de afgevaardigdendag te Amersfoort.

Leden

Het officiële ledental van de afdeling Rijnstreek bedroeg op de lijst van de AWN Ledenadministratie van 1 januari 2005 119 leden. Dit is ten opzichte van een jaar geleden een toename met twee leden, zodat we op hetzelfde niveau zitten als in 2003.

Daarnaast staan op de adressenlijst van onze afdeling nog 9 sympatisanten en 82 instanties, bestaande uit overige AWN-organen, alsmede gemeenten en historische verenigingen die binnen onze afdeling vallen. De laatste twee categorieën zijn nieuw. Hiertoe is overgegaan om onze activiteiten beter zichtbaar te maken.

Werkavonden en -dagen

Van deze dagen wordt de dinsdagochtend bezet door de restauratieploeg. In stilte gestaag doorwerkend, heeft deze de laatste jaren een hoeveelheid aardewerk gerestaureerd waar een aardige tentoonstelling mee te vullen is. Het overgrote deel hiervan is afkomstig van de opgraving van de zeventiende-eeuwse buitenplaats "Swanendrift" te Alphen. Voor het komende jaar zal er nog wel voldoende voorraad zijn uit dit complex, maar na zes jaar komt het einde in zicht. Ertussendoor komen ook objecten uit andere, meest kleine vondstgroepen aan bod, zoals dit jaar een paar potten, eind jaren '70 gevonden bij het Huys "Den Toll" te Koudekerk. Dit ter uitbreiding van de opstelling in de Oudheidkamer aldaar.

De maandagavond en de dinsdagmiddag zijn in eerste instantie gewijd aan de vele lopende zaken, die voortgang eisen. Daarnaast wordt gewerkt aan een paar projecten

van langere adem met het oog op publicatie. Dit betreft met name onze opgravingen uit de Romeinse periode te Bodegraven en het zojuist genoemde "Swanendrift". De lopende zaken omvatten dit jaar wat grotere onderzoeken (meerdere bodemarchiefdozen) en klein onderzoek, meest waarnemingen (één doos of minder). De grotere objecten betroffen: Alphen Theater (Rom/ME), Hazerswoude-Dorp en twee onderzoeken te Sassenheim (alle ME-NT). Hiervan werden de vondsten bewerkt, de documentatie bijgewerkt en in sommige gevallen direct al veel tekenwerk gedaan. Bij het kleine onderzoek wordt er naar gestreefd dit zoveel mogelijk direct af te werken, het vondstmateriaal volledig te determineren en de vereiste documentatie te complementeren.

In het geheel van het lopende onderzoek viel op een paar punten een extra accent. Zo is dit jaar getracht een uniforme wijze van determineren van Inheems-Romeins aardewerk vast te stellen. Dit is uitgetoetst op twee vondstgroepen uit Bodegraven en het Romeinse materiaal van de Lagewaardse Polder te Koudekerk. Ongebruikelijk voor ons is de behandeling van een grote hoeveelheid metaal, zoals afkomstig uit de stortlagen langs de Oude Rijn te Alphen. Veel tijd is besteed aan het maken van inventarislijsten en het uitsorteren van hetgeen een conserverings/restauratiebehandeling (bij Archeoplan) verdiende.

Hoewel misschien niet direct zichtbaar voor de niet-ingewijde, zijn er dit jaar vanuit het gebouw een twintigtal dozen (een grotere hoeveelheid dan er recent binnengekomen is!) doorgestuurd naar het provinciaal depot, voorzien van documentatie en ingevuld *Archis*-formulier. Hieronder ditmaal ook eens een ouder onderzoek: Lisse 1988 - Het Vierkant, dat volledig gedocumenteerd en gepubliceerd is. Verder is getracht, zoveel als mogelijk, recent klein onderzoek door te sturen. Het viel op, hoeveel tijd en aandacht er relatief nodig is voor het naar behoren afwerken van kleine vondstgroepen. Insturen zonder documentatie is zinledig - dan kan er beter direct via de container geselecteerd worden.

Gewassen is het hele jaar door; steeds was er voldoende voorraad. In feite zijn wij "bij"; op voorraad staat alleen het laatst uitgevoerde onderzoek.

Lezingen

In het afgelopen najaar zijn de volgende lezingen gehouden:

2004

- Maandag 25 oktober: M. Dijkstra (AAC, Universiteit van Amsterdam)
Limmen, de opgraving van een middeleeuwse nederzetting in Kennemerland
- Maandag 29 november: J. Veerkamp (Stadsarcheologische Dienst Amsterdam)
Amsterdam, een nautische stad

N.B.: Omdat het bestuurlijk jaarverslag zich voortaan zal houden aan de kalenderjaren, worden de twee lezingen die plaatsvinden in het voorjaar van 2005 in het volgende jaarverslag vermeld.

De organisatie van de lezingen was, zoals we gewend zijn, in handen van Dé Steures. De plaats van de lezingen was wederom het Gemeentearchief Leiden, waar Piet de Baar (actief lid en werkzaam bij het Gemeentearchief) ons verwelkomde. Vanwege de verbouwing van de benedenzaal in het Gemeentearchief werden we ditmaal ontvangen in de kantine van het Archief.

Renus

In 2004 is een drietal nummers van ons afdelingsblad verschenen. De eindredactie en verzending werd verzorgd door Piet de Baar.

Publicaties

Dit jaar zijn geen publicaties van of over onderzoek van onze afdeling verschenen. Punt is: ons onderzoek is tegenwoordig zo kleinschalig, dat het te weinig voyant is voor dagbladpubliciteit. Wel verscheen het *Jubileumboek VSB Fonds Alphen aan den Rijn en omstreken*, waarin op p. 44/45 onder de titel 'Van Romeins Castellum naar modern Grand Café' met een groot portret van beide veldwerkcoördinatoren aandacht wordt besteed aan ons onderzoek in het centrum van Alphen, waarvoor het fonds een bijdrage heeft gegeven.

Door verschillende auteurs wordt hard gewerkt aan de vulling van ons nieuwe *Westerheem*-afdelingsnummer, dat aan het eind van 2005 het licht zal moeten zien. Komend jaar belooft dus een publicatierijk jaar te worden.

Tentoonstellingen

In het Katwijkse Museum staat nog steeds de vitrine met het materiaal uit de 18e-eeuwse beerkelder van het onderzoek Achterweg/Rijnstraat. Ook wordt er aandacht besteed aan de waarneming van een middeleeuws wegdek in de Rijnstraat.

Eveneens dit jaar is in de vaste opstelling van hetzelfde museum de Vroeg-Middeleeuwse waterput opgesteld, die in 2003 op de Zanderij Westerbaan door ons is opgegraven. Het hout is door Archeoplan geconserveerd op financiering van de provincie.

In het bezoekerscentrum van het park Cronesteyn heeft een tentoonstelling gestaan met materiaal van Matilo en het Kasteel Cronesteyn. Dit ter gelegenheid van het verschijnen van het boek *Cronesteyn, van broekland tot polderland*, geschreven door Ed van der Vlist. De voorwerpen van het kasteel zijn afkomstig uit onze opgraving in 1976; in het boek wordt verwezen naar de publicatie in *Westerheem* 1983.

Ter herinnering: op Teylingen en Dever, in het Museum 'De Zwarte Tulp' te Lisse en de Oudheidkamer te Koudekerk aan den Rijn staan nog altijd (als bruikleen) voorwerpen, die door de afdeling zijn opgegraven en vaak ook met toewijding gerestaureerd – een bezoek meer dan waard.

Publieksvoorlichting en –educatie

Op zaterdag 6 november stonden Dé Steures en Roos van Oosten klaar in de Leidse Waag om in het kader van de *Week van de Geschiedenis* leerlingen uit de hoogste groepen van Leidse basisscholen te interesseren voor onze activiteiten.

Leo den Hollander heeft schoolkinderen van de Basisbende ontvangen en voorgelicht over de scherven, die ze gevonden hadden in uitgeworpen bagger langs de Zoeterwoudse Singel.

Tot educatie sec kunnen de contacten gerekend worden, die er met enige regelmaat zijn met scholieren en studenten. De eerste groep (werkstukken) wordt doorverwezen naar bibliotheek en RMO, bij de tweede blijft het contact soms beperkt tot het uitwisselen van gegevens, voorzover bij ons aanwezig. Dit jaar o.m. over Leiderdorpse kastelen en de middeleeuwse stadsmuren van Leiden. Een enkele maal komt het tot samenwerking en instructie in de praktijk. Zo is een studente betrokken geweest bij het determineren van Romeins aardewerk, inzonderheid het Inheems-Romeinse. Bijzonder gelukkig zijn wij, wanneer de samenwerking de vorm aanneemt van uitwerking van vondstcategoriën, waarvoor wij zelf niet de deskundigheid in huis hebben. Onder supervisie van Chiara Cavallo hebben aan de Universiteit van Amsterdam Lisa de Groot en Charlotte Wouda voor hun scriptie het botmateriaal van de opgravingen in 1996 en 2002 te Bodegraven bewerkt.

Gebouw Geregracht

Na vorig jaar enige kleine werkzaamheden aan de ramen aan de oost- en noordzijde te hebben afgerond, is het er dit jaar niet van gekomen om de stopverf over te schilderen. Een nieuwe datum voor deze klus staat in de grondverf voor komend voorjaar.

Van de Monumentenwacht is dit jaar niets vernomen; een rapportage is niet ontvangen. De toegezegde ladderhaken, die op grond van de ARBO-wet op het dak moeten worden aangebracht, zijn ook niet geplaatst.

Enkele houten platen van het wasrek zijn op maat gemaakt, zodat ze nu stevig vast liggen en er niet meer afgestoten kunnen worden. Ook zijn acht stevige plastic kratten geregeld, die de door ouderdom verzwakte blauwe rekjes kunnen vervangen.

Subsidies

Gemeente Bodegraven

Van deze gemeente is subsidie verkregen in de kosten van de opgraving Bodegraven-Oud Bodegraafseweg 24. Dit bedrag is de tweede en finale afrekening van de subsidiebegroting, die voor aanvang van het onderzoek was ingediend. Een deel zijn de eigen kosten, die inmiddels grotendeels al door ons gemaakt zijn: vervoer, wassen, drogen, materiaal etc. etc. De rest zijn de opgevoerde posten voor onderzoek door derden, vermeerderd met restposten ontstaan door zuinig beheer en de speciale archeologische situatie ter plaatse, waardoor begroot onderzoek verviel. Niet begroot waren de pollenbakken, die wel nodig bleken. Dankzij ons financiële schraapwerk is dit laatstgenoemde deel van het geld precies toereikend voor de analyse van één pollenmonster, dat de Romeinse periode omvat. Inmiddels is duidelijk dat de specialisten uitzien naar dit monster; goede "Romeinse pollen" schijnen zeldzaam te zijn. Indien de resultaten bevredigend zijn, ontstaat wellicht de wens om ook (een deel van) de overige bakken uit te werken. Voor dit bijzonder kostbare onderzoek zal dan een aparte financiering gezocht moeten worden.

Naast deze afrekening heeft de gemeente een bescheiden bedrag overgemaakt voor de kosten van onze opgravingen in 1995 en '96. Het deel kraankosten van dit onderzoek is indertijd geheel door de ROB betaald. Voor de eigen AWN-uitgaven is door de toenmalige burgemeester een subsidietoezegging gedaan, die echter ondanks rappels nooit ambtelijk is gerealiseerd. Dankzij de goede verhouding met de gemeente thans is dit vuiltje ook weggewerkt.

Gemeente Voorschoten

Dit jaar is van de gemeente Voorschoten een bedrag van € 300,- verworven uit het vrijwilligersfonds, wat een bijdrage leverde ten behoeve van het bezoek van een aantal leden aan de Reuvensdagen als onderdeel van onze deskundigheidsbevordering.

Veldwerk en archeologische contacten, algemeen

Dit overzicht opent in mineur. Dit jaar overleed op 84-jarige leeftijd de heer B.H.H. Bergman, voormalig secretaris van de "Stichting Dever". Hij was een van de drijvende krachten achter de restauratie van het Kasteel Dever in de jaren '70. Daarbij is vanaf het begin de AWN betrokken geweest met begeleidend archeologisch onderzoek. Bergman was hier bijzonder in geïnteresseerd en altijd aanwezig. Het proces van restauratie en onderzoek had hij vastgelegd in dikke boeken met foto's en teksten, aanwezig op Dever. Uit de jaren 1984-86, toen wij vele zaterdagen lang groeven op de voorburch, zullen velen hem zich herinneren als gastheer bij de koffie aan de lange tafel in de zaal van het Huys. Een van zijn favoriete gespreksonderwerpen was ook altijd de langzame natuurontwikkeling in de

nieuw rondom Dever aangeplante bossages. Lang is er gewacht, maar de ooievaar is echter nooit op zijn gereedstaand nest gearriveerd. Dat waren de melancholieke dagen toen de amateurarcheologie nog jong was en voor de meesten van ons een nieuwe ervaring.

Van mevr. Hardenberg werd een tweede schenking ontvangen uit de archeologische bestanden van Hans. Wederom een forse stapel boeken en tijdschriften, maar daarnaast - zeer belangrijke documentatie - foto's en dia's, vooral van Teylingen en Dever. Tenslotte zijn enige kleine archeologica teruggevonden, die bij hem veilig waren opgeborgen in de tijd dat de afdeling geen eigen kasten had. Het maakte een inventaris weer kloppend.

Dit jaar was er zoals gebruikelijk overleg met de provincie en een aantal gemeenten in ons werkgebied. Het resulteerde in een aantal gevallen daadwerkelijk in activiteit te velde. Een tweede punt van bespreking was regelmatig ons oude onderzoek, vaak met het oog op te verrichten archeologische werkzaamheden door derden. De gemeenten waarmee dit jaar een regelmatig overleg is geweest, zijn Alphen aan den Rijn, Bodegraven en Voorschoten. Dit hangt voor een deel samen met het feit, dat in beide laatste gemeenten ambtenaren zijn benoemd met interesse in de archeologie. Contacten met andere gemeenten lopen in aantal en frequentie voortdurend terug. De opkomst van de commerciële archeologie en de voor gemeenten onduidelijke status van de AWN zijn hieraan ongetwijfeld debet.

In de gemeente Alphen aan den Rijn is Suus Sprey benoemd in de monumentencommissie; hopelijk kan dit in eerste instantie leiden tot een betere informatieverwerking en een coördinatie van archeologieopdrachten. In dezelfde plaats was de AWN vertegenwoordigd op de jubileumviering van het VSB-fonds.

Een groeisector in het archeologisch overleg bleken de contacten met de archeologische bedrijven. Een eerste oorzaak is de door de provincie geïnitieerde actualisering van de *Archeologische Monumentenkaart (AMK)*, waarvoor bijeenkomsten zijn geweest met RAAP, Syntegra, Bilan en Hazenberg Archeologie om onze gegevens te vergelijken met die van de kaart en die zonodig te corrigeren en aan te vullen. Daarnaast werd onze medewerking een aantal malen gevraagd om rapporten voor diverse projecten te completeren met gegevens uit AWN-bestanden. Veel tijd is gestoken in een RAAP-overzichtsrapport voor het gebied Bodegraven-Oudbodegraafseweg. Een ander contact met RAAP leidde tot het onderzoek van twee beerputten in Noordwijk.

Menno Dijkstra, secretaris

Jaarverslag archeologisch veldwerk 2004

ALPHEN AAN DEN RIJN

Leidse Schouw

Langs deze uitvalsweg waren er op twee plaatsen werkzaamheden: Direct achter het terrein van Hoorn 131-135 (Dawidenko, voorheen kwekerij Lemkes – een bekende opgravingslocatie) werden grote storthopen waargenomen. Bij een bezoek werd duidelijk dat hier sprake was van ophoging van het terrein bovenop het oorspronkelijk maaiveld met van elders aangevoerde klei.

Leidse Schouw/hoek Frankrijklaan

Bij het bouwrijpmaken van een terrein alhier zijn de funderingssleuven nagelopen op archeologica. De sleuven waren ongeveer 50 à 60 cm diep. Het bleek echter dat het terrein met ongeveer één meter schoon zand was opgehoogd; op een tweetal plaatsen waren de sleuven ongeveer een meter diep, maar ook hier werd niets waargenomen.

In dit gebied ten zuiden van de spoorlijn Leiden – Alphen heeft waarschijnlijk een kreek gelopen, waarlangs meerdere inheems-Romeinse huisplaatsen hebben gelegen, zoals geconstateerd in de AWN-opgravingen Rijksweg 11 (1987, *Renus* 1988, 2, p. 9) en AWZI (Afvalwaterzuiveringsinstallatie) (1991, *Renus* 1992, 2, p. 11).

Waarneming en melding Ab van Grol

BODEGRAVEN

Algemeen

In oktober zijn op vijftien plaatsen binnen het dorp ondergrondse glas- en papiercontainers geplaatst. Het uitgraven van deze locaties is zoveel mogelijk gevolgd. Slechts in één geval leverde dit een archeologische waarneming op: zie hieronder, Oud Bodegraafseweg - Albert Heijn.

Aan de oostzijde van Bodegraven zijn ten zuiden van de spoorlijn de werkzaamheden voor de aanleg van de nieuwe woonwijk 'Weideveld' begonnen. Onder andere zijn er nieuwe watergangen gegraven, welke tevergeefs zijn nagelopen

op archeologische vondsten. Wel werd een veenlaag met veel hout geconstateerd. Veeneiken zijn hierin niet gesignaleerd.

Waarneming en melding Chris Zwaan

Oud Bodegraafseweg - Albert Heijn

Bij het ontgraven van de putten voor een rij van zeven ondergrondse afvalcontainers is de volgende lagenopbouw waargenomen: 0-0,60 m onder maaiveld: opgebracht zand en vuile klei, 0,60-1,00 m: vuile klei met Romeins aardewerk en fabricagesteen, alsmede houtskool. Daaronder volgden twee natuurlijke lagen: 1,00-1,60 m grijze klei met hout, 1,60-2,80 m: vette klei, eveneens met hout. Hieronder begon het bosveen.

De vondsten zijn globaal bekeken, maar nog niet gedetermineerd. Opvallend hierbij is, dat de hoeveelheid fabricagesteen in verhouding groot is. Dit zou overeenstemmen met oudere berichten, dat aan de westzijde van de Oude Bodegrave veel Romeins baksteenmateriaal gevonden wordt.

Waarneming en melding Ab van Grol

Oud Bodegraafseweg 18

Op deze kleine locatie is dit jaar een aanvang gemaakt met nieuwbouw. Door BAAC is nog vóór de sloop op de noordelijke helft van het perceel inpandig een proefput gegraven, die slechts verstoringen opleverde. Na de sloop is op een klein, door de werkzaamheden wat verdiept gebleven hoekje van het terrein een intacte Romeinse laag met vondstmateriaal aangetroffen. Deze laag bevond zich op iets meer dan één meter onder het maaiveld. Het verzamelde aardewerk vertoonde het gebruikelijke soortenspectrum. Ten slotte is op dit terrein ook nog een scherp Paffrath-aardewerk gevonden.

Het is te betreuren dat dit terrein niet wat uitgebreider onderzocht is. Immers, het ligt binnen het gebied waarin de Romeinse versterking gezocht wordt. Theoretisch bekeken zou hier onder meer de wal van de versterking te verwachten zijn en gezien de huidige stand van onze kennis is ieder gegeven meer dan welkom.

Waarneming en melding Chris Zwaan

Wierickeschans

Als onderdeel van de renovatie van de schans is er riolering aangelegd. Op verzoek van de gemeente heeft de AWN de werkzaamheden begeleid. Geconstateerd werd dat het terrein binnen het fort is opgehoogd. Er zijn geen archeologische sporen in

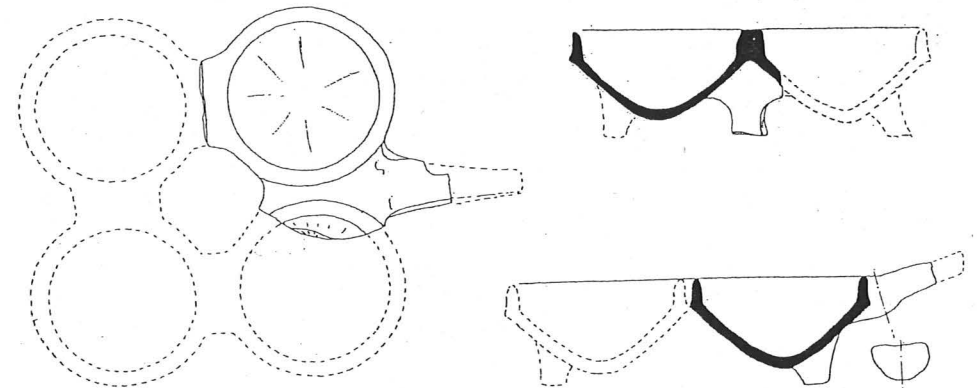
het zicht gekomen. Het tracé onder de gracht door is geboord. De gemeente heeft geen melding gedaan van enigerlei vondsten.

Waarneming en melding Chris Zwaan

Wilhelminastraat 28

Een tussen de Wilhelminastraat en de Oude Rijn, dus buitendijks, gelegen pand werd geamoveerd. Na de sloop is op dit terrein materiaal verzameld, te dateren tussen het einde van de 14e eeuw en het midden van de 19e eeuw. Waarschijnlijk heeft er al vanaf de Late Middeleeuwen een buiten het eigenlijke dorp, aan de overzijde van de Oude Rijn gelegen lintbebouwing bestaan, die zich in de loop der eeuwen verdicht heeft. Op deze plaats ligt het zwaartepunt van de datering van het vondstmateriaal in de tweede helft van de 17e tot het einde van de 18e eeuw. Ook is geconstateerd dat op circa 1,50 m min maaiveld een laag schoon veen aanwezig is.

Waarneming en melding Chris Zwaan

Afb. 1. Bodegraven – Wilhelminastraat 28. Een bijzondere aardewerkvorm, bestaande uit vier aaneengevoegde bakjes. Waarschijnlijk werd het gebruikt als eet- en drinkbakjes voor gevogelte. Slechts één van de bakjes met steel en aanhechtingspunten van de andere bakjes resteert (reconstructietekening Leo den Hollander).

KATWIJK

Katwijk aan den Rijn-Kerklaan

Een terrein gelegen naast Kerklaan 9 en tegenover de Oude Dorpskerk is bestemd voor de bouw van een nieuwe pastorie. In verband met het opsporen van de oorzaak van een kleine, locale vervuiling, is een kijkputje van circa 20 m² gegraven. Onder een ongeveer 1,20 m dikke laag verrommelde humeuze grond tekende zich in het gele duinzand direct een aantal sporen af. Duidelijk was een ruim één meter brede sloot van 60 cm diep, met een aantal paalspoortjes van een beschoeiing erlangs. Parallel daaraan op een meter afstand tekende zich een aantal dagzomende lagen af, die niet met zekerheid geïnterpreteerd konden worden vanwege het beperkte vlak. Waarschijnlijk gaat het eveneens om een sloot of gracht, maar met meerdere invullingslagen. Tevens waren enkele paalsporen zichtbaar. Het vondstmateriaal is nog in bewerking, maar een eerste indruk is dat de sporen dateren uit de 13e-14e eeuw. Indien de voorgenomen nieuwbouw dieper reikt dan 0,75 m onder maaiveld, lijkt een opgraving aan te bevelen.

Waarneming en melding Dick van der Kooij en Dik Parlevliet

Katwijk aan den Rijn-Blekerij

Dit terrein is gelegen ten noorden van de dorpskern tegen de Oude Rijn. Op dit voormalige tuinbouwgebied zijn de werkzaamheden begonnen voor de bouw van een nieuwe woonwijk. De ondergrond bestaat hier uit vette zeeklei. Bij een inspectie van de gegraven bouwputten vielen duidelijke afscheidingen van ingravingen op. De vulling van deze ingravingen bestond uit zand. Het graven van een echte coupe met de hand bleek onmogelijk wegens de stugheid van de klei. Het uitgraven van het zand leverde de constatering op dat het hier een vorm van kleiwinning betreft. De vorm van de kleiputten was niet uniform rechthoekig, maar soms bijna polygoon. Het weinige graafwerk bracht geen vondstmateriaal tevoorschijn ter datering van deze kleiwinning. Dit is een veelvuldig optredend beeld, wat het dateren van kleiwinningen belemmert.

Waarneming en melding Dik Parlevliet en Dick van der Kooij

LEIDEN

Van der Werfstraat 11-15

Uit door sloop geroerde grond op dit terrein heeft een lid enig vondstmateriaal verzameld, met name aardewerk en wat pijpen. Datering 17e eeuw.

Waarneming en melding Rinus Pijnmaken.

NOORDWIJK

Noordwijk-Binnen – Pickéstraat: Wilhelminahofje

Dit hofje uit 1878 is gesloopt om plaats te maken voor nieuwbouw. Onmiddellijk na de sloop is door RAAP een vooronderzoek uitgevoerd (Leijnse 2003; Jordanov 2004). Onder andere zijn hierbij waarnemingen verricht aan een nog watervoerende put, die bij het sloopwerk tevoorschijn was gekomen. Deze kenmerkte zich door een niet veel voorkomende constructie in de vorm van een grondboog, die (in verband) over het midden van de put was gemetseld. De put was maar voor de helft door een koepel afgesloten. Dit feit en de ligging maken het niet mogelijk deze put te vereenzelvigen met de put voorzien van het monumentale pomphuis bekroond met lantaarn, die centraal in het hofje stond in de as van de toegangspoort. Waarschijnlijk heeft de opbouw van de onderzochte put bestaan uit een vierkante bovenbouw met een luik, waardoorheen water geput kon worden. Volgens de inmeting van RAAP (Jordanov 2004, fig. 1) ligt de put in het zuidwestelijke kwadrant van het centrale plantsoen, direct tegen het omlopende straatje aan. Dit maakt het niet waarschijnlijk dat de waterput als directe watervoorziening voor de nabijliggende hofjeshuizen heeft gefungeerd. Misschien stamt hij uit de eerste bouwphase (1816-1878) en is bij de nieuwbouw van 1878 afgedekt. Gedurende onze werkzaamheden ter plaatse is door de sloopmachine tegen de oostelijke erfgrens nog een smalle stenen waterput vrijgegraven, die geheel gevuld was met baksteenpuin en die mogelijk wel als watervoorziening voor één van de pandjes diende. Wegens de puinvulling is de put niet nader onderzocht.

Door de provincie werd de AWN gevraagd een tweetal andere putten, die in het zicht gekomen waren, nader te bekijken. Het betrof twee direct naast elkaar gelegen putten, die de onderbouw gevormd hebben van op de voormalige binnenplaats gelegen uitpandige privaten. Op de plattegrond van de oude situatie – gemaakt vóór de verbouwing van 1953 – zijn de zes toiletten, verdeeld over drie groepen, duidelijk ingetekend; ook een foto genomen van de achterzijde toont ze (Binnendijk 1998, p. 52 en 39). De inmeting van RAAP maakt duidelijk dat de onderhavige putten hebben toebehoord aan de westelijke privaatgroep. Dit houdt in, dat er nog vier andere vergelijkbare beerputten op het terrein aanwezig moeten zijn (geweest).

Met de nog op het terrein aanwezige kraan van de sloper werd, om de werkzaamheden te vergemakkelijken en tegelijkertijd hun diepte te bepalen, een sleufje getrokken direct voor de putten langs. In het schone strandwalzand bleek zich hier, zonder enige duidelijke context, een aantal handgevoerde scherven te bevinden, benevens een klein fragment van mogelijk een stenen werktuig van een muisgrijze steen met kleine zwarte puntjes. De scherven bleken inheems-Romeins te zijn, waaronder een duidelijk fragment van de standring van een voetbeker. De steen was (helaas) gewoon een suggestief afgeslepen fragment van een rolkei van

toermalijnarkose, een steensoort afkomstig uit de Ardennen (determinatie L. Louwe Kooymans). In het profieltje dat tussen de beide putten werd opgeschaafd, was hoogstens een zeer vage vegetatiehorizont te zien, waaruit voornoemde vondsten afkomstig zouden kunnen zijn. Dit vage teken van inheems-Romeinse bewoning zou een aanwijzing kunnen zijn dat in de Romeinse tijd de bewoning in Noordwijk-Binnen uitgebreider was dan enkel de in 1995 door de AIVU opgegraven nederzetting aan de Nieuwe Offemweg (*Renus* 1996, nr. 1, p. 8-9).

Geconstateerd werd dat de beide putten ongeveer een meter diep staken. De ene put toonde in het profiel twee lagen, van elkaar gescheiden door een laag met veel eierschalen. De andere bevatte een vulling, die afgedekt werd door een pakket afgedankte klinkerklezoren, dat zich moeilijk liet verwijderen. De meest opvallende vondst in deze put bevond zich juist in deze bovenste laag, namelijk een fragment van een kloostermop. Misschien kan deze in verband gebracht worden met een volgens de overlevering nabijgelegen kapel van St Maarten of de kapel Rynesteyn genaamd, die zou teruggaan tot de 9e eeuw en in 1573 door de Spanjaarden werd verwoest (Binnendijk 1998, p. 10-15).

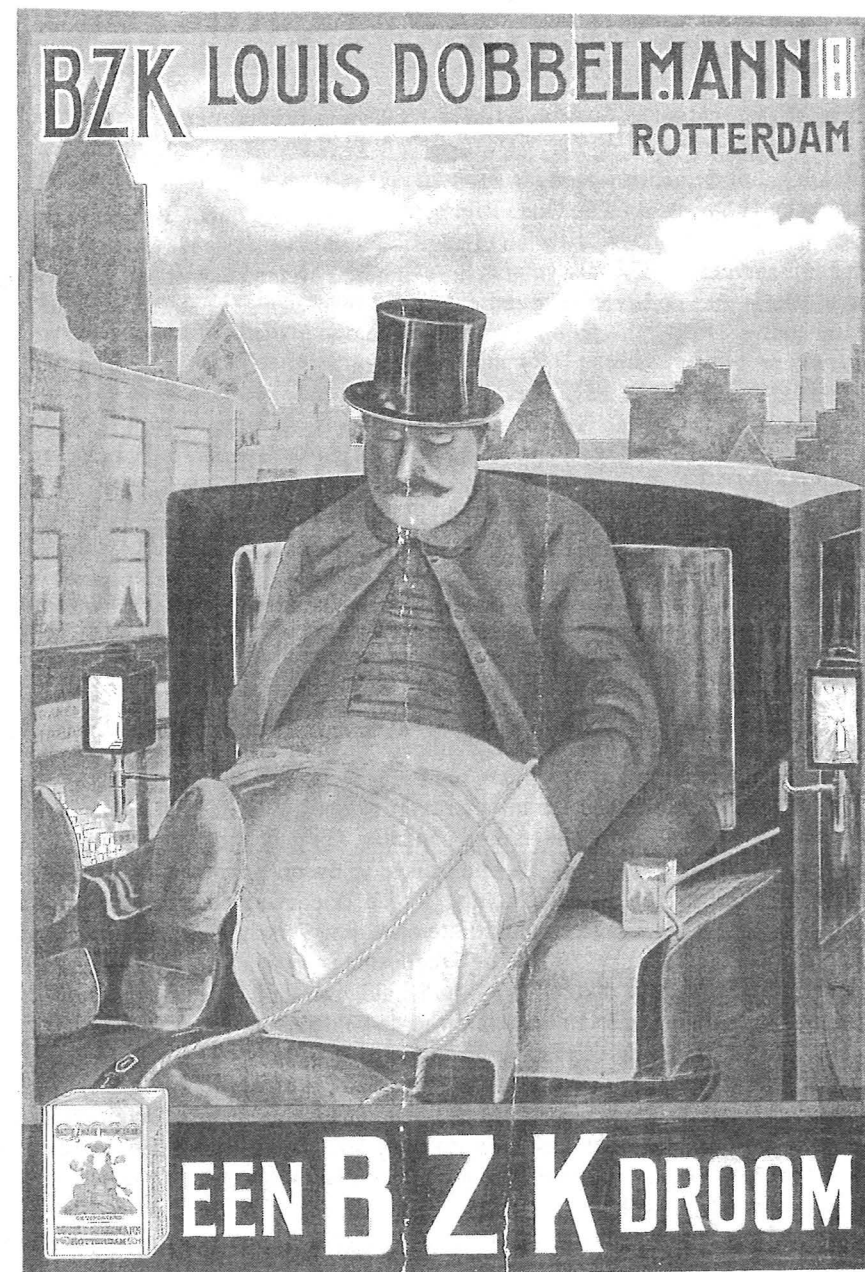
Uit de twee lagen van de eerstgenoemde beerput kwam een redelijke hoeveelheid vondstmateriaal. Het aardewerk bestaat voornamelijk uit industriële keramiek, voorzien van diverse merken en stempels; het meeste Maastrichts fabriekaat. Het jongste stuk aardewerk is een theekopje van, of vergelijkbaar met, een Mobach-product. Andere keramiekproducten zijn wat fragmenten van beeldjes en twee incomplete porseleinen poppenkoppen. Naast enig glas kwamen twee kleipijpen tevoorschijn met op de kop een reliëf van *St. George* en de draak, volgens het opschrift vervaardigd door Louis Dobbelmann te Rotterdam en blijkbaar bestemd voor de Engelse markt (afb. 2). De datering van deze putinhoud zal vallen tussen 1880 en 1920. De te boek gestelde geschiedenis van het hofje maakt er geen melding van, maar in de eerste decennia van de 20e eeuw werd er systematisch overal waterleiding en riolering aangelegd; dit maakt de sluitdatum van de datering zeer aannemelijk.

Met medewerking van Maaïke Verkade en Peter Bakker van het Genootschap Oud Noordwijk

Binnendijk, Nico, 1998: *Het Wilhelminahofje. Een uniek stukje Noordwijk-Binnen, Noordwijk*.

Jordanov, M.S., 2004: *Plangebied Wilhelminahofje, gemeente Noordwijk; een archeologische begeleiding*, Amsterdam (RAAP-notitie 737).

Leijnse, K., 2003: *Plangebied Wilhelminahofje, gemeente Noordwijk; een inventariserend archeologisch onderzoek*, Amsterdam (RAAP-notitie 274).

Afb. 2. Noordwijk-Wilhelminahofje. Advertentie van de firma Dobbelmann.

RIJNWOUDE

Koudekerk aan den Rijn – Hoogewaard 20

Dit tussen de Hogewaard en de Oude Rijn gelegen pand is gesloopt. Het dateerde uit de 19e eeuw. Voor de nieuwbouw is vervolgens een bouwput uitgegraven tot 0,90 m onder het maaiveld. Tijdens het graafwerk is materiaal verzameld, vooral aardewerk met een datering uit de 17e tot 18e eeuw. Een fragment van een grape is mogelijk al eind 16e-eeuws.

Waarneming en melding Aleid Muller.

SASSENHEIM

Oude Koningshuys

In 2002 heeft de afdeling vooral het grondwerk van de aannemer voor de nieuwe aanbouwen aan het hoofdhuis begeleid (*Remus* 2003, nr. 1, p. 19-20). In 2003 en '04 is het Huys zelf zeer grondig onderhanden genomen. Alles is leeg en kaal gestript; van het dak bijvoorbeeld zijn alleen de spanten blijven staan. Globaal is dit alles ook begeleid, waarbij de aandacht met name op de kelders lag. Totaal bevat het souterrain zeven ruimten, die duidelijk uiteenvallen in twee groepen. De zuidoostelijke helft heeft zware of zwaardere muren, is overwelfd en omvat drie ruimten; de noord-westelijke helft bestaat uit vier vertrekken en heeft een enkelvoudige balklaag met typisch zeventiende-eeuwse consoles. Dit gedeelte is een eenheid, die in één keer gebouwd moet zijn. De muurdikte is overal gelijk en evenzo is het vloerniveau hetzelfde; dit in tegenstelling tot de drie overwelfde kelders, die in grootte, vloerniveau, gewelven en muurdikte onderling verschillen. Het zwaarst zijn de muren van de grootste kelder, die de zuidoosthoek van het huis vormt. Aan de voorgevelzijde bedraagt de dikte 0,90 m, in de zuidgevel 0,60 m. De achtermuur van de kelder is weer 0,90 m dik. Helaas waren in de kelders veel van de muren slechts zeer gedeeltelijk ontleisterd, maar gelukkig was in de noordoosthoek van deze kelder een goede opmeting van de steenmaat te maken: moppen van 32 x 15 x 8/7 cm, met een tienlagenmaat van ca. 87 cm. Dit zou inhouden, dat deze in oppervlakte vrijwel vierkante (5,40 x 4,30) kelder in datering zou kunnen teruggaan tot de 13e eeuw. Tot nu toe is ervan uitgegaan dat het huis uit het begin van de 17e eeuw zou stammen (Hulkenberg 1978).

De eerste indruk van de voorgevel is die van een volledige symmetrie. Bij nadere beschouwing blijkt evenwel dat er duidelijke verschillen zitten in breedte van muurdammen etc. tussen beide geveldelen. Deze lichte asymmetrie vindt zijn oorsprong in de veel oudere kelders, waarop het huis is opgetrokken. Gedurende de

bezigheden bij het Oude Koningshuys is de overtuiging gegroeid dat het huis zeker drie bouwfases moet hebben gekend:

- De eerste en oudste uit de 13e/14e eeuw betrof een op de vierkante kelder opgetrokken woontoren.
- De datering van de kelders, gelegen achter de vierkante kelder, is wat onduidelijk; ze zijn in veel kleinere steenmaten uitgevoerd. In ieder geval is het huis in het begin van de 17e eeuw in noordwestelijke richting verdubbeld, waarschijnlijk met een opbouw van één verdieping hoog, waarop direct de kap.
- Op basis van steenkleur en formaat is duidelijk te zien, dat het huis eind 17e-, begin 18e eeuw met een verdieping is opgehoogd. Gehoopt werd dat de huidige kap nog 17e-eeuwse elementen zou bevatten; deze was echter geheel vervangen door een 18e-, begin 19e-eeuwse grenen kapconstructie.

Bij de werkzaamheden binnen het pand zijn de 17e-eeuwse kelders met een veertigtal centimeters verdiept. Het bleek, dat er resten van oorspronkelijke vloeren op een iets dieper niveau aanwezig waren, getuige de vondst van enige roodbakkende, ongeglazuurde plavuizen en delen van blauw gedecoreerde muurtegeltjes met voorstellingen van dieren, misschien afkomstig van de plinten. In ontgravingen voor de voorgevel van het pand zijn nog twee putten ingemeten (steenmaten 18,5 x 9,5 x 4,5 en ? x 9 x 4), waarvan de één was volgestort – maar niet nader bekeken kon worden wegens aanwezige steigers – en waarvan op de ander nog een gemetselde koepel aanwezig was. Doordat er verder geen onderzoek naar de inhoud van deze putten is gedaan, kan geen preciezere datering worden gegeven dan globaal 17e-18e eeuws.

Hulkenberg, A.M., 1978: *Het Oude Koningshuys 1628-1978*, Leiden.

VALKENBURG

Hoofdstraat 26

Het pand Hoofdstraat 26 werd aan de achterzijde voorzien van een uitbreiding, die de omvang van het pand vrijwel zou verdubbelen. Op verzoek van de Provincie Zuid-Holland heeft de afdeling het uitgraven van de bouwput begeleid. Deze bouwput viel uiteen in twee gedeelten, één deel ten zuiden en één ten noorden van een aanbouw aan de achterzijde van het huis. De diepte van de ontgraving was ca 0,80 à 1,00 m.

Opvallend was, dat de ondergrond in de beide delen van de bouwput sterk verschilde. In het zuidelijke deel bestond de bodem uit een leemachtige, gele harde klei met groene vlekken - duidelijk de natuurlijke ondergrond. Hierin was

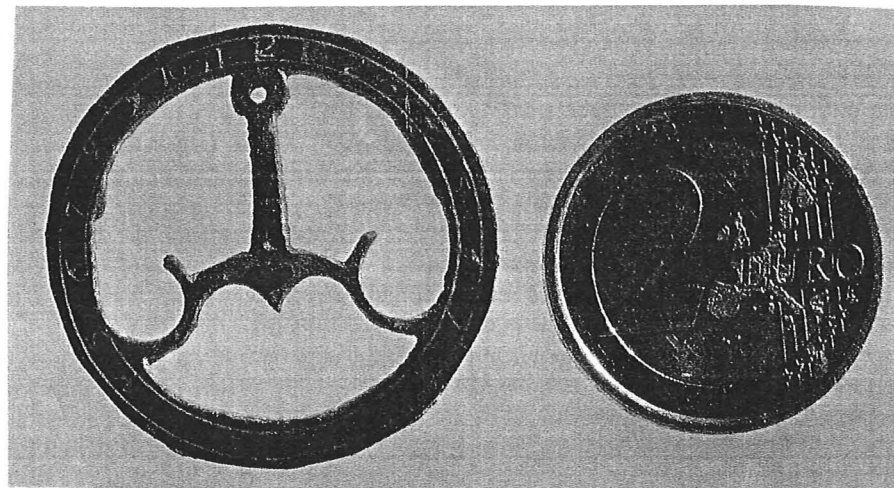
ingegraven een sterk puinhoudende sleuf, dwars op de Hoofdstraat. De aard van dit spoor is niet geheel duidelijk, doordat het sterk watervoerend was en het water onmiddellijk over het vlak begon te vloeien. Wel was geconstateerd, dat de insteek vrij scherp was, hetgeen eerder pleit voor een met puin gevulde kleiwinningsput dan voor een uitbraaksleuf. Datering: mogelijk 17e eeuw. Uit het vlak kwamen een paar 12e- tot 13e-eeuwse scherven en een klein fragment Romeins gladwandig aardewerk.

Tussen de twee bouwputdelen, aan de achterzijde van de uitbouw, waren een regenwaterput en een welput aanwezig. Door de eigenaar waren deze al handmatig vrijgegraven. Bij het doorzoeken van de uitgeworpen stort kwam een 12e-eeuwse Pingsdorfscherf aan het licht.

De grondgesteldheid in de noordelijke bouwput daarentegen verschilde sterk van hetgeen in de zuidelijke put gezien was. Deze bestond hier uit een sterk vervuilde, zwarte slappe kleiophoging/invulling. Als enig spoor werd een ondiepe ronde stenen regenwaterput aangetroffen, te dateren in het einde van de 19e tot de eerste helft van de 20e eeuw, waarin nog een deel van het zware ijzeren deksel lag. Voor het overige was er geen enkele structuur in de bodem te herkennen. In de noordelijke helft van dit deel van de bouwput was een duidelijke concentratie van laat-17e/18e eeuws aardewerk te onderkennen. De rest van het vondstmateriaal valt voornamelijk in de late 19e/20e eeuw te dateren. De enige uitzonderingen zijn een klein randfragment van een Romeinse amfoor en een scherp Pingsdorf-aardewerk; beide geheel zonder enige context.

Uit deze zelfde bouwput werden met de metaaldetector nog twee aardige metaalvondsten opgespoord. Ten eerste een munt, een 'dubbele milt' van het graafschap Vlaanderen uit de tijd van Filips de Goede (1419-1467). Deze kleine, koperen munt is geslagen te Brugge in de periode 1454-1458 (determinatie Rob de Graaf). Ten tweede de kunstig uitgezaagde koperen bodemplaat van een zakzonnwijzer (diameter 3,3 cm, zie afb. 3). Datering waarschijnlijk 17e eeuw. Op deze bodemplaat is een stijldriehoekje gemonteerd geweest, dat de tijdschaduw wierp. De schaal voor de zonnetijd van 4 uren voormiddag en 8 uren namiddag was geschikt voor noordwestelijk Europa. Het geheel heeft waarschijnlijk in een doosje gemonteerd gezeten.

Tenslotte moet opgemerkt worden, dat de bouwputten gesitueerd zijn op circa 40 m *buiten* de zuidwestelijke hoek van het Romeinse *castellum* van Valkenburg. De geconstateerde verschillen in bodemgesteldheid kunnen derhalve niet direct met het fort in verband worden gebracht.

Afb. 3. Valkenburg-Hoofdstraat 26. Bodemplaat van zakzonnwijzer (foto H. Postma).

VOORSCHOTEN

Ambachtspad 1

Dit kleine huisje is in feite het achterhuis van Voorstraat 13. Ten behoeve van een uitbreiding van de winkel in de Voorstraat is dit pand gesloopt. In de allerlaatste fase hiervan is een korte archeologische begeleiding uitgevoerd. Een deel van de funderingen was al verwijderd. In positie lag nog de fundering van de oostelijke zijgevel. Hieronder was een opeenvolging van ophogings/vloerlagen zichtbaar. De fundering zelf was ondiep aangelegd: circa 0,50 m. De onderste vlijlaag bestond uit op de kant gelegde baksteen. Uit de sloop/vloerlagen kwamen praktisch geen vondsten: slechts enig 17e-eeuws aardewerk. Bij het machinaal opschonen van het terrein kwam in de uiterste noordoosthoek een nog watervoerende waterput aan het licht. Bij het verwijderen van deze put trok de graafmachine van grotere diepte (circa 1,50 m onder maaiveld?) een sterk kleiige klont naar boven. Deze klont bevatte veel houtskool en een aantal kleine, maar goed te dateren fragmenten aardewerk: éénmaal 13e-eeuws en vijftien maal 14e-eeuws.

Schoolstraat 114 (Gevers Deynootschool/HEMA)

In het jaarverslag over 2003 is melding gemaakt van het booronderzoek voorafgaand aan de sloop van het schoolgebouw (*Remus* 2004, nr. 2, p. 25-26). In dit verslagjaar werd het gebouw gesloopt, waarna er door het ADC een in oppervlakte beperkt archeologisch onderzoek is uitgevoerd: in feite is een baan van 4,00 m breed over de lengte van het terrein opgegraven. In het middendeel van deze opgravingsput is in meerdere vlakken een groot aantal sporen en spoortjes opgetekend, die met grote waarschijnlijkheid als bewoningssporen moeten worden geïnterpreteerd. Helaas is dit onderzoek niet tot over de volle breedte van het perceel uitgebreid, zodat de aard van deze bewoning of de eventuele plattegronden onduidelijk zal blijven.

In overleg met het ADC, de gemeente en de aannemer heeft de AWN gepoogd gedurende het uitgraven van de bouwput nog aanvullende gegevens te verzamelen. Voor de aanleg van de parkeerkelder reikte de ontgraving van het totale perceel tot ruim 3,50 m onder maaiveld. Dit onderzoek is archeologisch-technisch in een rap tempo en met veel improvisatie uitgevoerd zonder gelegenheid tot interpretatieve contemplatie te velde. Pas bij uitwerking van het vondstmateriaal zullen wij zien, wat wij eigenlijk aan de haak hebben geslagen.

Hierbij bleek het mogelijk met name langs de randen van het terrein nog sporen in te tekenen, soms te couperen en (zoveel als haalbaar) materiaal te verzamelen. Voor het middengedeelte van het terrein was dat veel lastiger door de wijze van ontgraven. Het materiaal is nog niet uitgewerkt, maar al wel duidelijk is, dat een deel van deze kleinere sporen een laat-middeleeuwse datering heeft vanaf de 12e-13e eeuw. Een zeer duidelijk spoor werd gevormd door een noord-zuid lopende sloot dwars over het terrein met een rijk gevulde, 17e-eeuwse inhoud, waaruit slechts een steekproef geborgen kon worden. Of deze sloot een restant van de schanswerken uit 1573/74 zou kunnen zijn, is een vraagstelling, die voorlopig niet bewezen zal kunnen worden. Bij het uitgraven zijn in totaal zes tonputten aangetroffen, waarvan een gedeelte in het vlak is ingetekend en andere direct uit de bak van de kraan geborgen zijn. Over vondsten is nog weinig te zeggen; uit één tonput kwam het nodige metaal, waaronder een knijpschaar en een groot deurgeheng. Tenslotte kon in het vlak een opvallend spoor worden ingemeten, gevormd door een liggende funderingsbalk van 3 m lengte, waarin met een pen-en-gatverbinding oorspronkelijk op de uiteinden twee staanders hebben gestaan. Deze werden gesteund door gedeeltelijk nog aanwezige schuine schoorbalken. De balk was voor ongeveer een derde deel gelegen op een in het plat liggend rijtje bakstenen. Een eerste interpretatie is, dat dit de kopse gevel gevormd kan hebben van een houten (schuur)gebouw. De datering zal waarschijnlijk 17e-eeuws zijn.

Geconstateerd moet worden, dat de aanvullingen op de plattegrond van het ADC in verhouding tot de grootte van het terrein zeer beperkt zullen zijn en dat onfortuinlijkerwijze veel gegevens, die bij een iets langer durend, uitgebreider

onderzoek veiliggesteld hadden kunnen worden en goed interpreteerbaar waren geweest, verloren zijn gegaan. Dit is zeer te betreuren, omdat over gebouwplattegronden uit de 12e tot 15e eeuw in deze omgeving eigenlijk zeer weinig bekend is.

Kasteel Huys Ter Horst

Al enige tijd is men bezig met de restauratie van Ter Horst, die in eerste instantie een casco-restauratie omvat. Hierbij is grondwerk verricht, onder meer bestaande uit een sleuf om het gebouw, waarbij de funderingen volledig zijn vrijgezet. Deze werkzaamheden zijn niet archeologisch begeleid. Bij een bezoek aan het huis zijn door de projectleider van het architectenbureau foto's getoond, waarop te zien was dat deze fundering kennelijk over de gehele lengte in het schone zand stond. Het huis is in het midden van de 19e eeuw geheel nieuw opgetrokken in een neogotische vormgeving. Volgens de projectleider zijn geen sporen in het vlak rond het gebouw aangetroffen. Dit is verwonderlijk, omdat in het gebouw nog de oorspronkelijke kelders geïncorporeerd zijn en het dus op de plaats van het gesloopte 16e- tot 17e-eeuwse (?) pand zal staan. De datering van deze kelders is onduidelijk, maar Ter Horst moet teruggaan op een laat-middeleeuws kasteeltje. In de kelders konden geen steenmaten worden waargenomen wegens de solide bepleistering. Op de kadastrale minuut uit 1832 met de plattegrond van de voorganger van het huidige pand is te zien, dat een deel van het gebouw uit die tijd smalle vleugels had, die buiten het huidige bouwblok moeten hebben uitgestoken. Sporen hiervan zijn in de aannemerssleuven ook niet waargenomen. Nog niet bekend is of na afsluiting van de casco-restauratie wordt voortgegaan met de restauratie van het interieur, waarbij dan hopelijk waarnemingen gedaan kunnen worden over de datering van de kelders.

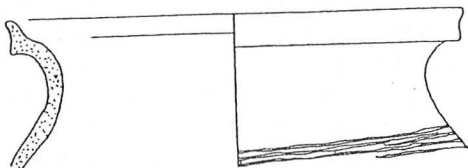
Treubstraat/Voorstraat/Molenlaan

Rioleringswerkzaamheden in voornoemde, aaneensluitende straten in het centrum zijn in lichte mate archeologisch begeleid. De werkzaamheden bestonden uit het aanleggen van een neven-omloopleiding door het voetgangersgedeelte voor de huizen langs, benevens de aansluitingen op de huizen zelf. Het hoofdriool loopt door de as van de straten. Het nu opengegraven tracé was in delen betrekkelijk ongestoord.

Uit de sleuven is in het algemeen uitsluitend het aardewerk verzameld; bot en ander materiaal is ter plaatse gelaten. De datering valt in een drietal fasen uiteen: late 12e eeuw – 15e eeuw, 17e eeuw en tweede helft 19e eeuw – eerste helft 20e eeuw. Het materiaal uit de oudste fase is onder andere gevonden in een sleuf naast de dorpspomp en bestaat uit een randfragment kogelpot met bezemvegen uit de late 12e – 13e eeuw (zie afb. 4) en enkele fragmenten steengoed uit de 14e-15e eeuw. De

dorpspomp zelf was gefundeerd op een natuurstenen plaat van 30 cm dikte en er bleek zich geen waterkelder onder te bevinden. In de sleuf ter hoogte van het Kerkplein is veel botmateriaal gesignaleerd, vrijwel zeker behorend tot het oude kerkhof, dat vroeger in een veel wijdere kring rondom de dorpskerk lag, zoals ook reeds eerder enige malen is geconstateerd, laatstelijk in een proefputje op het Kerkplein in 1999 (*Renus* 2001, nr. 1, zie Kerkplein en Schoolstraat).

Waarneming en melding Arnold Verkuylen.

Afb. 4. Voorschoten – Dorpspomp. Randfragment van een laat-12e tot 13e-eeuwse kogelpot met bezemvegen (tek. Leo den Hollander).

Veurseweg 125-127 (Mariahoeve)

Dit jaar zijn ten westen van de Mariahoeve in de Starrenburgerpolder opnieuw enige vondsten gedaan, die afkomstig moeten zijn uit de uitgeworpen grond van een in het jaar daarvoor gegraven sloot (zie *Renus* 2004, nr. 2, p. 27-28). Werden vorig jaar post-middeleeuwse en Romeinse vondsten gedaan, ditmaal betreft het een scherp kogelpot en Pingsdorf-aardewerk, te dateren in de 10e – 13e eeuw. De grond waaruit ze afkomstig zijn is Oud Duinzand van de strandwal, die hier sterk naar het oosten toe afloopt en overgaat in het veengebied.

Waarneming en melding Arnold Verkuylen.

Veurseweg ten oosten van Rosenburgh

Bij het belopen van een perceel bollenland ten oosten van begraafplaats Rosenburgh is een achttal scherven verzameld uit twee perioden, de 13e-15e eeuw en de 16e-17e eeuw: grijsbakkend aardewerk, Siegburg, Raeren en Langerwehe steengoed.

Waarneming en melding Arnold Verkuylen.

Haagwijk

Het terrein van deze voormalige buitenplaats loopt van de Veurseweg tot aan de Vliet. Van deze 17e-eeuwse buitenplaats is alleen nog het monumentale koetshuis aanwezig en een grote vijver aan de Vlietzijde. Een deel van het beboste terrein ligt op een hogere opduiking aan de oostelijke flank van de strandwal. Hier was een kleine bebouwing van het Ministerie van Defensie aanwezig, die dit jaar gesloopt is. Bij een bezoek aan het terrein tijdens de werkzaamheden bleek, dat in verband met aanwezige olie-installaties wel voorzien was in een milieubegeleiding, maar dat geen maatregelen waren getroffen voor een archeologische begeleiding. Dit zou gezien de hoge ligging van het terrein op 1,20 m boven de directe omgeving gewenst zijn geweest. Door tijdsdruk van andere werkzaamheden kon een begeleiding door ons niet gerealiseerd worden.

Voorstraat 16

Dit jaar zijn de werkzaamheden voor de renovatie van 'Het Wapen van Voorschoten' gestart. Dit hield onder andere in, dat de aanbouw uit de jaren dertig aan de Schoolstraatzijde gesloopt is. Daarna is het terrein bouwrijp gemaakt voor een nieuw pand dat zijn voorgevel aan de Schoolstraat zal hebben. Aanvankelijk was voor dit pand een onderkeldering voorzien, ten gevolge waarvan het totale archeologische bodemarchief ter plaatse zou verdwijnen. Met enige verbazing constateerden wij, dat voor dit werk een vergunning was verleend zonder de conditie van archeologisch onderzoek. Staande de discussie over de toekomst van de archeologische waarden van dit terrein, werd de bestemming van het gebouw veranderd in bankgebouw, waarbij de bergkelder verviel. Er volgde een tamelijk langdurig onderzoek naar de wijze van funderen, die eindigde met het besluit dat op staal zou worden gefundeerd en uitsluitend sleuven zouden worden getrokken.

Omdat in feite sprake was van een negatief selectiebesluit, kreeg de AWN van de ROB toestemming om het graven van deze sleuven archeologisch te begeleiden. De sleuven werden ingevolge de gekozen funderingswijze uitgegraven tot op het niveau van het ongeroerde zand van de strandwal. Dit is ook precies het niveau, waarop onder de verrommelde, humeuze bovenlaag juist de oudere sporen zichtbaar worden. Archeologisch gezien was de procedure niet ideaal, maar in goede samenwerking met de uitvoerder van de aannemer bleek het mogelijk de sporen, die zich vertoonden in de bodems van de tamelijk smalle funderingsleuven in te tekenen en voor een groot deel ook te couperen en uit te spitten.

Doordat slechts de bodems van de sleuven zijn ingetekend en er dus geen mooi aaneensluitend vlak op tekening staat, is het lastig de sporen met elkaar in verband te brengen. Duidelijk is dat enkele smalle greppels tevoorschijn zijn gekomen, die deels een gelijke oriëntatie hebben en wellicht toebehoren aan één of meerdere

gebouwplattegronden. Ook is sprake van concentraties paalsporen. Slechts één kleine water- en/of beerput, opgebouwd uit twee houten tonnen boven elkaar, is tevoorschijn gekomen. Het zwaartepunt van de datering van voornoemde sporen ligt in de 13e-14e eeuw. In geringe mate zijn er ook 11e- tot 12e-eeuwse scherven aanwezig. Tussen het materiaal uit deze perioden komen ook met regelmaat kleine brokjes tufsteen voor; mogelijk is deze bouwsteen verworven uit Romeinse ruïnes, want er zijn ook twee onmiskenbare stukjes Romeins dakpanpuin gedetermineerd, één zelfs met een deel van een dakpanstempel. Het is overigens niet de eerste maal, dat in het centrum van Voorschoten fragmenten Romeins baksteen of aardewerk zijn aangetroffen, zij het immer in zeer kleine aantallen.

Een volledig nieuw gegeven was, dat de achterzijde van dit Voorstraatperceel tegen de rooilijn van de Schoolstraat aan door een greppel of sloot was afgesloten. In totaal zijn hier drie parallelle greppels geconstateerd, die elkaar waarschijnlijk in de tijd hebben opgevolgd. In de meest westelijke greppel, direct tegen de Schoolstraat aan, werd een volledige grape aangetroffen, te plaatsen in de periode 1350-1450. Het lijkt dus onwaarschijnlijk dat in deze middeleeuwse fase het perceel vanaf de Schoolstraatzijde toegankelijk was. De Schoolstraat heeft, naar wordt aangenomen, altijd deel uitgemaakt van de doorgaande route Leiden – Voorschoten – Leidschendam – Voorburg en verder; de vraag is in hoeverre er sprake was van vroege bewoning direct langs deze weg, of dat het zwaartepunt hiervan meer terzijde aan de Voorstraat lag. Blijkens tekeningen uit later tijd (17e-18e eeuw) bestaat de bebouwing van de Schoolstraat voor een deel uit de koetshuizen/schuren van de huizen aan de Voorstraat, woningen van ambachtslieden en aan de westzijde enige kleine buitenplaatsen. De bebouwing vormde geen gesloten gevelwanden.

Betrekkelijk weinig gegevens zijn verworven uit de post-middeleeuwse periode; kennelijk lagen deze sporen grotendeels in de verrommelde bovenlaag. Uit deze laag stamt ook het merendeel van de (losse) vondsten uit de 17e-18e eeuw; aan sporen zijn onder andere een (niet onderzochte) stenen waterput en een klein beerkeldertje vastgelegd. Ondanks de geringe diepte van dit beerkeldertje is hieruit een flinke hoeveelheid aardewerk- en glasscherven verzameld, waarvan naar verhouding een groot aantal exemplaren aaneen bleek te passen. De samenstelling van het vondstmateriaal lijkt karakteristiek te zijn voor een herkomst uit een herberg-context (vergelijk Laan 2003). Er is veel faience: Delfts blauw en wit, Chinees porselein en glas aanwezig. De aantallen roodbakkend aardewerk daarentegen zijn zeer klein.

Laan, C., 2003: *Drank & Drinkgerei. Een archeologisch en cultuurhistorisch onderzoek naar de alledaagse drinkcultuur van de 18de-eeuwse Hollanders*, Amsterdam

ZOETERWOUDE

Zoeterwoude-Dorp – Zuidbuurtseweg 67a

Op dit perceel zou de bedrijfs/boerderijbebouwing gesloopt worden voor de bouw van twee woonhuizen. De afdeling werd verzocht te kijken of er bij deze kleinschalige herontwikkeling archeologische waarden in het geding waren. De ligging geheel aan de rand van het dorp maakte op voorhand een weinig verwachtingsvolle indruk. Toch zijn in dit archeologisch slecht gedocumenteerde gebied toevalstreffers niet uit te sluiten. Geologisch gezien ligt de locatie ongeveer op de overgang van een klei- naar het aaneengesloten veengebied: aan de oostzijde de Grote Polder, waar een uitgebreid krekenselsel aanwezig was, dat ter hoogte van de Heinekenbrouwerij in de Oude Rijn heeft uitgemond; naar het westen toe begint het zuivere veengebied, waar op een kruispunt van verschillend georiënteerde kavelsystemen het veendorp Zoeterwoude is ontstaan. In de boringen van het milieurapport over het te onderzoeken perceel werd dat ook al zichtbaar: van de zes diepe boringen hebben er twee een klei-op-klei opbouw, twee een veen-op-klei- en één een zuivere veenopbouw.

Op basis van historisch kaartmateriaal is vast te stellen, dat langs de oostzijde van het Watertje in het begin van de 17e eeuw nog maar slechts drie erven aanwezig waren, die naast elkaar lagen op het noorddeel van het Watertje tegen het dorp aan. Later heeft zich dit bebouwingslint iets zuidwaarts uitgebreid. Eerst in 1973 is op het onderhavige perceel een boerderij gebouwd ter vervanging van een noordelijker gelegen erf. Voordien was de kop van dit lege weilandperceel, inclusief de polderkade langs het Watertje, in gebruik als melkbocht (een omheind terrein aan de rand van het weiland, waar het melkvee dagelijks gemolken werd). In 2003 en 2004 is de boerderijbebouwing alweer gesloopt. Bij deze sloop zijn waarnemingen in de ontstane ontgravingen gedaan aan de hand van een drietal vraagstellingen:

- Hoe is de opbouw en datering van de polderkade?
- Zijn onder de gebouwen archeologische sporen, ophogingen of een toemaakdek aanwezig?
- Is het mogelijk waarnemingen van geologisch belang te doen? De aard en samenstelling van het veen; gelaagdheid en samenstelling van het kleipakket.

In de polderkade ontstond bij de sloop een klein profielletje van 1,00 m. hoog. Hierin zijn vijf lagen waargenomen. Uit de onderste laag kwam een aantal kleine fragmenten blauw gedecoreerde faience met een duidelijke datering: 18e eeuw. De drie bovenste lagen waren duidelijk (sub)recent.

Onder één van de gebouwen kon over een hoogte van 1,40 m de volgende opbouw worden vastgesteld. Geheel onderin is een kleilaag aangesneden met veel klein hout, die volgens een naastliggende boring kan doorlopen tot 2,50 m onder maaiveld.

Over deze kleilaag ligt een veenpakket van 0,30 à 0,50 m dikte, waarin veel takjes en houtsplinters. Dit veen is afgedekt met twee duidelijke ophogingslaagjes van tesamen 0,20 m dik, bestaand uit zandige klei met zandlaagjes waarin ook enig klein puin. Tot het maaiveld volgt ten slotte een ongestructureerde, 0,60 m dikke laag van zandige klei met zand en puinmenging. Aan de onderzijde van dit pakket zijn twee scherven verzameld, die zonder twijfel 17e-eeuws te dateren zijn. Wellicht is de 0,60 m dikke laag sindsdien als ophoging aangebracht. Indien wij continuïteit in gebruik veronderstellen, kan de functie van dit deel van het terrein als melkbocht teruggaan tot de 17e eeuw.

De geologische waarnemingen waren zeer beperkt. Op basis van een kort profieltje kon worden geconstateerd, dat vanuit het oosten veen is gegroeid over een naar het westen iets oplopend pakket kleiafzettingen.

Kooij, D. van der, 2004: *Zoeterwoude-Dorp (Gem. Zoeterwoude) Zuidbuurtseweg 67a. Archeologische begeleiding*, Leiden (Rapport AWN-afd. Rijnstreek).

VELDWERK IN SAMENWERKING MET:

Syntegra Archeologie (Alphen aan den Rijn – Julianastraat 27)

Op verzoek van Syntegra is door een aantal leden meegewerkt aan een vooronderzoek (IVO). Het onderzoek is uitgevoerd op het open terrein gelegen achter Julianastraat 27. Dit terrein ligt direct ten zuiden van de locaties Couvee en Julianastraat/hoek Kerkstraat waar de AWN eerder opgravingen heeft uitgevoerd. Zoals te verwachten, is op ruime schaal Romeins vondstmateriaal aan de dag gekomen. Bovendien waren hier weer de lagen met schelp-ophoging en/of -verharding aanwezig. De in onze onderzoeken welbekende laat-middeleeuwse mest/afvalkuilen zijn niet aangetroffen. Met de uiteindelijke conclusies van dit onderzoek na uitwerking van veldgegevens en vondstmateriaal zijn wij nog niet bekend. Hopelijk vindt na sloop van het pand zelf een verdergaand onderzoek plaats van het totale terrein.

ArcheoMedia (Voorschoten – Krimwijk)

In een booronderzoek, uitgevoerd door ArcheoMedia in het gebied gelegen tussen de huidige Krimwijk en de Vliet, is een aantal locaties met archeologische potentie vastgesteld. Het gebied is bedreigd wegens de aanleg van een nieuwe woonwijk. Bij vervolgonderzoek door middel van proefputten bleek op één van deze locaties een zeer bijzonder fenomeen aanwezig: een veenpad. Dit pad was geconstrueerd door in de lengterichting achter elkaar bundels takken/twijgen op het veen te leggen. Deels waren deze bundels opgesloten met rijen ingeslagen paaltjes. Door proefputten is

vastgesteld, dat dit pad over een grote lengte vanaf de zijde van de strandwal naar de Vliet nog in de ondergrond aanwezig is. Bij dit proefonderzoek is tot nu toe geen vondstmateriaal aangetroffen. Op basis van de hoogteligging in het profiel lijkt een datering in de Late Bronstijd – Vroege IJzertijd niet onmogelijk. Op enige andere locaties in het gebied zijn proefputten gegraven naar verdere, mogelijk prehistorische resten, maar hierbij zijn geen duidelijke sporen aangetroffen. Er is nog geen besluit genomen in hoeverre dit onderzoek wordt voortgezet en of een deel van het veenpad behouden kan blijven.

D. van der Kooij

LEZINGEN

Zoals reeds aangekondigd vindt op maandag **23 mei** een lezing plaats door Tom Buitendorp over Civitas Cananefatium. Degenen die belangstelling hebben voor de Romeinse tijd moet deze van harte aanbevolen worden. Waar lag deze stad precies en wat was de relatie ervan met de limes-forten van de Romeinen, handelsroutes enz.? Hier kunnen we ook heel wat nieuwe kennis opdoen over de verhouding tussen 'inheemsen' en 'bezettters' (om niet te spreken van 'kolonisten' of 'inboorlingen').

Op maandag **26 september** zal dr. Arjaan P. Wit een lezing houden over 'Rond de schans van Valdez te Leiderdorp tijdens het beleg van Leiden 1573-1574'. Ook al heeft deze schans slechts een jaartje bestaan, de impact ervan op het dorp Leiderdorp was enorm. Niet alleen werden er wallen opgeworpen om tegenaanvallen vanuit de stad te kunnen pareren, maar de hele dorpskern veranderde in een militair kampement, waarbij de kerk onder meer als paardenstal dienstdeed. Hier was het opperbevel van Valdez gevestigd en werden onderhandelingen gevoerd – en eventueel op influistering van Magdalena Moons de tactiek aangepast: geen zware beschietingen en bestorming. Deze tactiek komt uiteraard ook uitgebreid aan de orde. Toen de Spanjaarden op 3 oktober 1574 afdropen, zal er van heel Leiderdorp niet veel meer overeind gestaan hebben. De vraag is natuurlijk of er van deze verwoestingen, en de schansaanleg rond het dorp en elders in de omgeving, nog sporen terug zijn te vinden. Op dit alles zal dhr. Wit uitgebreid ingaan.

Zoals gewoonlijk is de aanvang 20.00 uur; plaats: Gemeentearchief Leiden.

Rond de schans van Valdez

te Leiderdorp

tijdens het beleg van Leiden

1573-1574

Arjaan Wit
Marleen Riool
René van Doorn

